

Kovács Róbert

Miért különbözik a magyar politikai fejlődés a térség államaitól?

A magyar politikai fejlődés látványosan eltér nemcsak a nyugati példáktól, hanem a környező államok modelljeitől is. Vajon milyen tényezők magyarázzák Magyarország különütasságát? Az elmúlt több mint 150 év politikai változásait elemezve keressük a válaszokat.

info@meltanyossag.hu

www.meltanyossag.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

Bevezetés

Míg a rendszerváltás idején Magyarországot a demokratikus átmenet éltanulójának tartották, addig mostanra a nyugati modellel való szembefordulás mintapéldájává vált. Egyrészt létrejött hazánkban a [domináns pártrendszer](#), amely olyan elméletben sokpártrendszereket ír le, ahol sorozatosan egy párt nyeri a választásokat ezáltal alakítva ki egyedüli uralmat. Másrészt a nemzetközi porondon a magyar kormány folyamatos ellenállást tanúsít az európai uniós intézményekkel és elitekkel szemben.

Különösen szembetűnő, hogy a Magyarországhoz szerkezetileg és történetileg is leginkább közel álló [kelet-közép-európai](#) államokhoz képest is eltérően alakult hazánk fejlődése. Egyetlen szomszédos európai uniós országban sem jött létre domináns párti kormányzás, és nincs a kormányfők közül olyan erős kritikusa az EU-nak, mint Orbán Viktor. Igaz, számtalan olyan politikai szereplő van ezen államokban is, akik törekednének a magyar modell másolására, de eddig sehol sem értek el olyan sikereket, mint itthon. Adott a kérdés: miért tér el a magyar modell a többi régiós példától?

A kérdés megválaszolásához a regionális összehasonlító és a történeti keretet hívom segítségül. A kelet-közép-európai népek az évszázadok alatt egy közös félperifériás fejlődési pályán haladtak, amely szerkezetileg és kulturálisan megalapozta az összetartozásukat. Ez a közös örökség adja az alapját egy összehasonlító elemzésének,

hiszen így tudjuk kiszűrni azon tényezőket, amelyek mindenhol jellemzőek térségünkben. Azzal a négy állammal hasonlítom össze hazánkat, amelyek a legközelebb állnak hozzá történetileg és a társadalmi alrendszereket tekintve. Ezek Csehország, Lengyelország, Szlovákia és Románia.

A hasonló struktúrák ellenére a modernizációs kihívásra válaszul különböző politikai modellek alakultak ki Kelet-Közép-Európában. Tehát releváns történetileg azt vizsgálni, hogy hasonló feltételek mellett milyen sajátos innovációk alakultak ki az egyes államokban, és ezek hogyan alapozták meg az országok saját fejlődési ívét. A magyar modellt Csizmadia Ervin elemezte mélyrehatóan 2017-es [könyvében](#), melyben meggyőzően érvel amellett, hogy az Orbán-rendszer nem csupán a liberális demokratikus inga egyedi kilengése, hanem a magyar politikatörténetben fellelhető visszatérő mintának a képviselője.

E két szemüveggel vizsgálva hazánkat, amellett érvelek, hogy Magyarország fejlődése lényegesen eltért a környező államokétól, amely megalapozott egy sajátos magyar politikai modellt. Hasonlítsuk össze Magyarországot a szomszédjaival a század elején, illetve a század végén. Míg a legtöbb népnek állama sem volt a századfordulón, addig hazánknak Európa egyik birodalmában volt vezető szerepe. A magyar gazdaság a virágkorát élte, a máig meghatározó hazai infrastruktúra alapjait ekkor szilárdították meg, és a polgárosodás második hulláma széles rétegeket ért el. A környező népeknél a gazdasági kiteljesedés

állami keret híján nem tudod oly mértékben megvalósulni, mint a magyaroknál.

Az új évezred küszöbén, két vesztes világháborúval a háta mögött Magyarország egy lett az európai kisállamok közül, míg a környező államok gyarapodtak területileg. A rendszerváltásra visszatekintő környező népek örömmel hagyták maguk mögött az elnyomó, gyakran az életszínvonal hatalmas csökkenésével járó kommunista rendszereiket. Ezzel szemben a magyarok vágyakozva néztek vissza a Kádár-rendszer relatív szabad légkörére és az életszínvonal növelő politikájára.

Az eltérések magyarázatára három okot emelek ki. Az első ok a magyar államiság alakulása, amely a huszadik század első feléig teljesen más pályán mozgott, mint a környező népeknél. A második a pártrendszer kérdése, amelynek egy sajátos magyar modellje alakult ki 1867 óta. A harmadik magyarázó ok pedig a nyugathoz való renitens viszony létrejötte.

Az államiság

A kiinduló pont az államiság kérdése. Kelet-Közép-Európát lényegében a kora újkortól a „rövid 20. század” végéig birodalmak uralták, és számtalan népnek nem adatott meg vagy csak korlátozottan az önrendelkezés. Éppen ezért a legtöbb nép politikai elitjének a legfontosabb célja a szuverenitást jelentő államiság

létrehozása, helyreállítása vagy megtartása volt. A nacionalizmus megjelenésével ezek a törekvések új legitimációs háttérrel kaptak, és immár az a cél is megjelent, hogy az azonos népcsoportokhoz tartozó emberek egy államban tömörüljenek.

Különös módon az összes kis nép közül a magyarok teljesítettek a legjobban az 1918-ig tartó korszakban. Magyarország visszanyerte középkori területi integritását a törökök kiűzése után. Továbbá a magyar politikai elit a hatalmát is megtartotta a területen, annak ellenére, hogy ott a magyar etnikum már kisebbségben volt, illetve a hagyományos rendi jogait is sikerült megőriznie ezáltal garantálva az állam különállását a birodalomban. Mi több, az 1867-es kiegyezéssel, lényegében társnemzeti pozíciót szerzett az osztrákokkal az Osztrák-Magyar Monarchia irányításában.

Ezzel szemben a környező népek 1918-ig tartó újkori állami fejlődési pályája már nem volt ennyire sikeres. Csehország a harmincéves háború során elvesztette a Habsburg Birodalmon belüli rendi önállóságát, az osztrák örökös tartományok közé sorolták és erőteljes németesítést hajtottak végre. Ugyanakkor az Osztrák-Magyar Monarchia idején már jelentős politikai erőt jelentettek a csehek az osztrák képviselőházban. A szlovákoknak 1918-ig nem volt államuk, sőt még területi-közigazgatási létük sem. A magyarországi politikából lényegileg ki voltak zárva és magyarosító intézkedéseket kellett elszenvedniük. Lengyelországot a 18. század végére három lépcsőben felosztották a környező birodalmak, a Habsburgok, a poroszok és az

oroszk, így a napóleoni háborúk kivételével 1918-ig megszűnt létezni. A lengyelséget különösen a német és az orosz rendszer erősen elnyomta. A lengyelek a három birodalomban egy idő után rendelkeztek politikai képviselettel, azonban inkább kevesebb mint több mozgástérrel és valódi befolyással. Románia kivételt képez, hiszen ő 1918 előtt is rendelkezett államisággal, és sikerként könyvelhette el az oszmán függéstől való megszabadulást és a két román fejedelemség egyesülését a 19. század derekán. Azonban még így is a nagyhatalmaknak kitett kisállamnak számított, valamint a románság jelentős része (egy harmada) ezen állam határain kívül élt gyenge politikai képviselettel.

Az első világháború végén fordult a kocka. A magyar birodalmi álmok egy fél év alatt összeomlottak, Magyarország kisállammá zsugorodott, ami a mai napig meghatározza az ország lehetőségeit, gazdasági potenciálját és nemzetközi jelentőségét. Továbbá jelentős magyar kisebbségek kerültek a határokon túlra, amely 1945-ig megszabta a magyar államiság előtt álló kényszerpályát, az etnikai határok megrajzolásának az igényét.

A környező népek újonnan (ismét) létrejövő, területileg megerősödött államai számára ellenben hatalmas előrelépést jelentett a Monarchia szétesése. Csehország nemcsak történeti határait kapta vissza, de az újonnan létrejött Szlovákia és a főként ruszinok által lakott Kárpátalja is az egységes, nem föderalizált állam része lett. A cseh vezető réteg sikerként könyvelhette el azt is, hogy ők játszották a

főszerepet az új államalakulatban. A szlovák nemzeti közösség számára az új államalakulat létrejötte jelentős előrelépést jelentett, mivel ezzel önálló területi-közigazgatási szerepet nyertek. Ugyanakkor az 1918-ban megígért autonómia 1938-ig nem valósult meg, ami a szlovák politikai elit és a társadalom egy részében elégedetlenséget váltott ki. Lengyelország ismét visszanyerte az államiságát hatalmas etnikai kisebbségekkel rendelkező régiókat csatolva magához. Romániának nagyon hasonlóan jól alakult a helyzete, több mint megkészserezte a háború előtti területét.

Az államiság szempontjából az 1920-as évek elején kialakult helyzet – Szlovákia későbbi önállóságától eltekintve – lényegében változatlan maradt napjainkig. Ez idő alatt Magyarország és a környező országok közötti erőviszonyok érdemben nem módosultak. Mindannyian tagjai lettek a szovjet bloknak, majd az Európai Uniónak. Hazánknak a térségtől eltérő állami fejlődése ágyazott meg a sajátos magyar politikai modell kialakulásának, amely először a kiegyezés után a dualizmus korában, majd a Horthy-korszakban és később az Orbán-rendszerben öltött testet.

A pártrendszer

A magyar államiság sajátos fejlődésének a következménye az újra és újra kialakuló [domináns pártrendszer](#). A fogalom olyan elméletben sokpártrendszereket ír le, ahol sorozatosan egy párt nyeri a választásokat ezáltal alakítva ki egyedüli uralmat. 1867 után a

kiegyezéspárti kormánypárt egyedül az 1906 és 1910 közötti időszakban volt ellenzékben, a Horthy-rendszerben 1920 és 1944 között egyszer sem került az ellenzék a kormányváltás közelébe, és 2010 óta is leválthatatlannak bizonyult az Orbán-rendszer. Ebben a szekcióban először a magyar domináns pártrendszerek kialakulását tekintem át, majd a többi országnál elemzem a pártrendszerek változását.

Mindegyik magyar domináns pártrendszer origója egy összeomlás vagy válság volt. 1867 előtt a szabadságharc elvesztése, a neoabszolutizmus bevezetése és az ország integritásának az elvesztése. 1920 előtt Magyarország első világháborús összeomlása, a Tanácsköztársaság uralma, valamint a trianoni országcsönkítés. 2010 előtt pedig a regionális szinten és az ezredforduló fellendüléséhez képest messze alul teljesítő gazdasági növekedés és versenyképességi [mutatók](#), valamint a miniszterelnöki pozíció morális megingása.

Ezekre mindhárom esetben a hatalomra kerülő nemzeti érzelmű politikai elit a stabilitás, az államiság és a nemzetközi presztízs visszaállításának az igényével lépett fel. Továbbá, különösen a Horthy- és Orbán-korszakban megvoltak a világos ellenségképek, az előző rendszer, az előző összeomlás vélt vagy valós felelőseinek a személyében, akik újbóli hatalomra kerülése mindenáron elkerülendő. Ezekkel a megfontolásokkal hozták létre az új rendszereket, amelyekben az évszázados magyar parlamentarista hagyományok tovább élnek, nem kis részben az angol mintát követve, azonban a domináns pártrendszerek lényegi elemei alapvetően [mintaformáló](#)

sajátos magyar magatartásnak tekinthetők. Mind a három rendszerváltás a hatalom koncentrációjával kezdődött, amikor pártösszevonásokkal és koalíciókkal létrehozták a „centrális erőteret”, a leválthatatlan kormánypártot. (1875-ben a Deák-párt és Balközép Párt hozta létre a Szabadelvű Pártot. 1922-ben a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja és a Nemzeti Kisgazda és Földműves Párt fuzionált megalkotva az Egységes Pártot. 2010 előtt a Fidesz megszerezte az MDF és a kisgazdák szavazótáborát és a KDNP-vel való koalíciókötéssel biztosította a többségét.)

A parlamentarizmuson túl az ellenzéki erőknek nem volt lehetőségük érdemileg beleszólni a politikába. Ebből következett az, hogy az ellenzékiek rendszerellenzékként működtek, amely ellehetetlenítette az organikus kormányváltás gyakorlatát. A kormányok így amikor a hatalom megrendült, például gazdasági válságok hatására, nem tudtak megújulni, és a hatalom megtartása érdekében radikalizálódtak. A történelem fintora, hogy a domináns pártrendszerek a kezdeti konszolidáció ellenére – ilyen volt a dualista rendszer gazdasági fellendülése, a bethleni konszolidáció és a 2012 és 2019 közötti gazdasági növekedés –, már két esetben is világháborús vereséghez és teljes összeomláshoz vezettek.

Ellenben a többi vizsgált kelet-közép-európai állam esetében, szintén az államiság eltérő fejlődése miatt teljesen máshogyan alakult a pártrendszer. Lévén, hogy az első világháborús összeomlásból nyugati támogatással megerősödött független államokként kerültek ki,

a nyugati minta követése, a többpártrendszer vált meghatározóvá. A parlamentarizmusnak mind Csehországban, mind Lengyelországban, mind Romániában voltak történeti előzményei, Romániában lényegében a létező kétpártrendszer bővült ki többpártrendszerre. Azonban a két világháború közötti szélsőséges politikai és társadalmi megosztottságot, a gazdasági válságot, illetve a külpolitikai nyomást egyik többpárti rendszer sem tudta túlélni, és idővel autoriter irányba fordultak.

Csehszlovákia bizonyult a legerősebb demokratikus alapokkal rendelkező államnak, ahol egészen 1938-ig megmaradt a többpárti váltógazdaság. Ez többek között az erős demokratikus intézményekben és jogi keretben gyökerezett, amely például lehetővé tette, hogy mind az autonomista Szlovák Néppárt, illetve a magyar és német kisebbségi pártok is részei lehettek különböző kormányoknak. A demokratikus pártrendszer a müncheni egyezmény (a csehszlovák terminológiában: müncheni árulás) után bomlott fel, amikor a kérészéletű második köztársaság alatt autoriter tendenciák indultak el, és lényegileg egypárti kormányzás alakult ki. Végül a náci hadsereg vetett véget a cseh államiságnak. Szlovákia Csehszlovákia részeként osztozott a többpártrendszerben egészen 1938-ig, amikor a Szlovák Néppárt vette át a hatalmat az immár autonóm szlovák területen, és egypártrendszert alakított ki, amely az 1939 és 1945 között létező háborús szlovák államot is uralta.

Lengyelországban a többpártrendszer nem bizonyult sikeresnek a két világháború között. 1926-ig tartott a kaotikus, folyamatosan változó kabinetekkel jellemezhető demokratikus többpárti időszak, amikor is katonai puccsal Józef Piłsudski marsall átvette a hatalmat. Az autoriter rendszer kiépülése 1930-hoz köthető, amikor számos ellenzéki képviselőt letartóztattak, és a marsall és a hozzá hű politikai blokk egyedül gyakorolta inentől. Ebben a helyzetben érte a lengyeleket a német megszállás. Romániában nagyon hasonlóan válságba került a többpárti demokrácia a kormányváltásokkal és a szélsőséges Vasgárda erősödésével, igaz, csupán a harmincas évek végén. A válság adott alkalmat arra, hogy először a király, II. Károly vezessen be egypárti diktatúrát, majd Ion Antonescu marsall diktatórikus rendszere következzen. Ez utóbbi léptette Romániát a második világháborúba.

A rendszerváltásokat követően ezen autoriter, egypárti hagyományok kisebbségben maradtak, és a többpártrendszer modellje vált meghatározóvá. Románia és Szlovákia kezdetben rosszabbul teljesített demokratizálódási szempontból, sőt a Vladimír Mečiar vezette kormánykoalíciónak kétharmados többsége is volt, hosszútávon azonban egyik országban sem került veszélybe a többpártrendszer. Ez annak tudható be, hogy nem alakult ki olyan szélsőségesen polarizált társadalmi és politikai helyzet, nem pusztított olyan éles gazdasági válság, és nem állt fent külső egzisztenciális fenyegetés, mint a két világháború közötti időszakban, amely az autoriter hagyományok felé vezették volna a politikai elitet.

Sőt gazdaságilag az EU csatlakozást közvetlen megelőző és az azt követő időszak többpártrendszerre mind a négy országban felívelő pályát hozott. Ezért a valódi többpártrendszerre működő modellként tekint a politikai elit és a társadalom nagy része.

Ezekben az országokban ma is fennmaradt a többpártrendszer, amelynek a legtöbb vezető párt a híve. Bár bizonyos politikai erők – a Fideszhez hasonlóan – törekszenek domináns szerepre, a szükséges társadalmi támogatás hiányában nem tudják tartósan megerősíteni hatalmukat. De a teljes kép kedvéért számba veszem azokat az erőket, akik inkább a Fidesz modelljét követnék.

Csehországban a legnagyobb ellenzéki párt a Fidesz európai szövetségese, az Andrej Babiš vezette ANO. Jelenlegi támogatottsága nem elegendő ahhoz, hogy domináns politikai pozíciót építsen ki, ráadásul a párt pragmatikus politikai stratégiája alapján ez nem is feltétlenül célja. A szlovákiai modell már kicsit közelebb áll a magyarhoz, hiszen ugyan többpártrendszer és erős koalíciókényszer jellemzi, de egy párt, a Robert Fico vezette SMER dominálta a 2006 utáni időszakot, igaz kétszer ellenzékbe került. Fico pártja számtalan intézkedésével bizonyította, hogy a magyar domináns pári modell lenne számára a megfelelő kormányzási mód. Azonban ezt még nem sikerült megvalósítania, amely a társadalmi ellenállásnak köszönhető. Ficóéknak mind a Szlovák Néppárt, mind a Mečiar-éra hagyománya hazai modellként szolgálhat az elképzeléseikhez.

Lengyelországban kissé eltérő a képlet, hiszen itt egy kétpólusú többpártrendszerrel beszélhetünk, ahol a jelenlegi legnagyobb ellenzéki erő, a Jog és Igazságosság párt már két ciklusban kísérletet tett a domináns pártrendszer kialakítására, de ez nekik sem sikerült, és végül megbuktak az utóbbi választásokon. Számukra Piłsudski marsall rendszere lehet a követendő példa. Romániában is többpártrendszer van, és a hagyományos pártokat erősen ennek a nyugati modellnek a követése jellemzi. Azonban az utóbbi időkben a többségi demokrácia hívei megerősödtek, erősen a két világháború közötti diktatórikus és a kommunista rendszer alatti hagyományokat tartva szem előtt, ők azonban még sohasem töltötték be kormányzati pozíciót.

Így megállapítható, hogy míg Magyarországon a politikai elit és társadalom jobboldali, nemzeti része azt a történelmi tapasztalatot szerezte, hogy a mintaformáló domináns pártrendszer vezet stabilitáshoz és biztos kormányzáshoz, sőt gazdasági fellendüléshez, addig a többi államban a nyugati mintakövető többpártrendszer volt inkább a sikerek kulcsa mind a politikai elit, mind a lakosság szemében. Azonban, nem kis részben a Fidesz politikai sikereit látva az utóbbi években megerősödtek azok a pártok is, akik inkább eltérnének a többpárti modelltől. Nekik is rendelkezésre állnak történelmi előképek.

A nyugathoz való viszony

A magyar államiségnek a régiós mintától való eltérő fejlődése megágyazott az alapvető érdekellentéteknek a nyugattal és a

környező népekkel, amely – csakúgy, mint a pártrendszer esetében – a nyugathoz való viszonyban is a mintaformáló nemzeti, nem nyugatos hozzáállást alakította ki. Magyarország történeti államiságának a megtartása a 20. század elejéig időzített bombaként ketyegett, hiszen az országban lakó majdnem összes nem magyar nemzetiség és az összes környező állam politikai kiteljesedése a Magyar Királyság bukásán át vezetett. Ezt fokozta az is, hogy a 20. század elején kialakult két nagyhatalmi tömb közül Magyarország a nyugati nagyhatalmakkal szemben helyezkedett el. Ez végletesnek bizonyult az első világháború elvesztésével, hiszen ekkorra már megszületett az a gondolat, hogy a Monarchia túlságosan német befolyás alá került, így nem képes az európai hatalmi rendszerben a korábbi egyensúlyozó szerepét megtartani. Ebből következett a dunai birodalom felbontásának és a franciákhoz és angolokhoz hűséges „cordon sanitaire-t” képező köztes-európai kisállamok létrehozásának a terve. Tehát nyugati segítséggel bomlott fel a történelmi Magyarország, amely erősen rontotta a nyugat és a nyugatos minták megítélését hazánkban.

Az első világháborút követő rendezések így megágyazták Magyarország kényszerpályáját, amely nem szükségszerűen vezetett volna a náci Németország oldalán való második világháborús részvételhez, de a nyugati hatalmak részéről nem mutatkozott megértés a magyar igények iránt. A világháborús kiugrás sikertelensége után Magyarország mint „utolsó csatlós” vonult be a nemzetközi köztudatba, és nagyon kemény békefeltételekkel zárta le a háborút.

Magyarországnak olyan országoknak is kellett háborús kártérítést fizetnie (Csehszlovákia, Jugoszlávia), amelyek lakosságának jelentős része támogatta a németekkel szövetséges bábállamok politikáját (Szlovák Állam, Független Horvát Állam).

A kelet-közép-európai népek a 19. század végétől szövetségest találtak a nyugati hatalmakban államépítési törekvéseikhez, és ez az együttműködés az első világháború után bőséges jutalmakkal járt. Mindez megerősítette bennük az elköteleződést a nyugati orientáció iránt, és azt az érzést, hogy számíthatnak külső támogatásra. Sőt, a második világháborút követő határrendezésekből is kedvező pozícióban kerültek ki, jelentős nagyhatalmi segítséggel.

A rendszerváltást követően a nyugathoz való viszony kérdését a posztkommunista országokban elsősorban két tényező befolyásolta: a kommunista múlt öröksége és a nyugati felzárkózás eredményessége. Magyarország esetében e két meghatározó tényezőt a Kádár-rendszer társadalmi emlékezete, valamint a 2002 és 2012 közötti időszak lassú gazdasági növekedése és a régiós pozíciókban tapasztalható visszaesés jelentette. A 20. század kataklizmái után a kádári konszolidáció teremtette meg az országban a stabilitás és a nyugalom feltételeit. A szovjet blokk államai közül itt volt a legszabadabb a légkör, amit a külföldi hitelekre épülő állami elosztópolitika is megerősített. Ezekkel biztosította a rendszer a széles társadalmi támogatottságot, amely a kollektív emlékezetben megkülönböztette az őt megelőző és az őt követő rezsimektől. Annak ellenére, hogy valójában az

államszocialista rendszer idején Magyarország látszatnövekedést produkált, amelyet hatalmas adósság felhalmozásával tudott elérni. Az adósság-puttony minden későbbi kormányzat kezeit jelentősen megkötötte.

De a társadalom ezt nem érzékelte, és a Kádár-korszakról egy nagyon pozitív képet őrzött meg az emlékezetében, ezért a régiós országok közül Magyarországon volt a rendszerváltásnak a legkisebb támogatottsága. A társadalom nagy része kételkedve, kívülről figyelte az eseményeket, nagy csalódással véve tudomásul, hogy a rendszerváltás vélt ígéreteivel szemben nem zárkóztunk fel Ausztriához. Sőt a rendszerváltás miatti elbocsátások és életszínvonal-csökkenés is mély társadalmi sokkot okoztak, amelyek csak aláásták a nyugati orientációba vetett hitet.

A kétezres években pedig az uniós csatlakozás sem hozta meg a várt eredményeket. Gazdaságilag lemaradoztunk a környező államok teljesítményétől, és a nagy pénzügyi válság csak súlyosbított a helyzeten. A rendszerváltás és az azt követő időszak felemás teljesítménye növelte a régi korok iránti nosztalgiát, és 2010-re megteremtette a teljes változás igényét. Nem véletlen, hogy a Fidesz-KDNP kétharmados győzelme mellett szépen szerepelt a parlamentben újonnan bekerülő Jobbik és LMP is, és a régi pártok közül egyedül az MSZP tudott bent maradni gyenge eredménnyel. Tehát a nyugatos minta helyett a hagyományos „magyar úthoz” való visszatérés

szándéka mind a társadalom, mind a politikai elit egy része számára megfelelő alternatívaként jelentkezett.

A vizsgált kelet-közép-európai államok keményebb kommunista rendszerei után felszabadulásként élték meg a rendszerváltást. A Ceaușescu-, Husák- és Jaruzelski-rendszerekben a fizikai erőszak mindennapos volt, és különösen Lengyelországban és Romániában az életszínvonal drasztikusan csökkent a 80-as évekre. Éppen ezért az emberek hajlandóak voltak a saját testükkel harcolni a rendszer ellen. Csehszlovákiában az értelmiségiek köré szerveződő civil mozgalmak voltak erősek (gondoljunk a Charta 77-re). Lengyelországban 1981 a Szolidaritás adta a világ legnagyobb szakszervezetét akkoriban nagyjából 10 millió fővel, amely az ország lakosságának harmadát tette ki. Romániában egészen 1989 decemberéig elhanyagolhatóak voltak az ellenzéki szerveződések, de a forradalom kitörésével hatalmas tömegek mentek utcára a diktatúra megdöntéséért. Vagyis a társadalom jelentős része egyértelműen állást foglalt a kommunista rendszerekkel szemben.

Így a rendszerváltásokat hatalmas sikernek élték meg ezen országokban. Úgy érezték az újonnan szuverén államaikért érdemes dolgozniuk. A nyugati integrációra gazdasági sikerként tekintettek, amely a kommunizmus idején tapasztalt szinttől messze felemelte őket. Ez megerősítette bennük a nyugathoz való elköteleződést. Tehát nemcsak a lakosság, de a politikai elit döntő többsége számára is

megerősítést nyert a tény, hogy a nyugatos orientációval lehet sikereket elérni.

Konklúzió

Ezen írásban arra kerestem a választ, hogy miért különleges a magyar politikai fejlődés. Ennek a megválaszolására két ritkán tárgyalt szempontot, a regionális és a történeti keretet hívtam segítségül. Arra a megállapításra jutottam, hogy a magyar fejlődési pálya egyedisége az államiság különleges történelmi ívében keresendő. Mindez megágyazott annak a szemléletnek a nemzeti oldalon, hogy csak domináns párti kormányzás vezethet stabilitáshoz és gazdasági sikerekhez, valamint ahhoz a vélekedéshez, hogy a nyugati minta helyett a sajátos magyar út követése a kifizetődő. Ezt a szemléletet követte a Fidesz is 2010-ben, amikor teljesen átalakította Magyarország közjogi berendezkedését.

Azonban itt fontos a történelmi örökségek természetéről szólni. Ugyanis nem előre elrendeltség mellett érvelek, pedig sokan ezt feltételezik, amikor történelmi mintákról esik szó. Hanem arról van szó, hogy a demokrácia, [nyitott kimenetelű](#) folyamat, amely nem egy megszabott pályán mozog. Ezért a cselekvő aktorok döntési helyzetét kell vizsgálni, akik egyik vagy másik irányba kormányozzák az országot. És itt tér vissza a történelem. Egyrészt a külső kontextus megegyezhet vagy hasonló lehet a történelmi előzményekkel. Másrészt a cselekvők számára is rendelkezésre állnak történelmi tapasztalatok, hagyományok

és minták, amelyeket felhasználhatnak. Például Orbán Viktor 2009-es kötcsei beszédében hangsúlyozta a „létezés magyar minőségének” a különlegességét, és a „centrális erőter” kialakításának a szükségességét. Ezzel jelezte, hogy nem a nyugati mintakövető paradigmát szeretné folytatni, hanem a sajátos magyar úthoz nyúlna vissza.

De ha Magyarországnak nem az a sorsa, hogy mindig visszatérjen egy adott modellhez, akkor mégis hogyan lehet változtatni ezen az évszázados történeti örökségen? Vegyük sorra az elemzés szempontjait. Az államiság kérdése az, amely a „nemzeti”, mintaformáló álláspont létrejöttének megágyazott a 19. században és a 20. század elején, de a tényleges keretein már nem lehet változtatni. Azonban egyrészt az európai uniós tagság lehetőséget ad arra, hogy Magyarország a tényleges adottságait túl tudja szárnyalni. Ezért van szükség arra, hogy a „nemzeti” oldal ismét kiegyezzen az Európai Unióval. Másrészt a határon túli magyarság ügyét erényes kormányzati fellépéssel és jószomszédsági viszonyal lehet előmozdítani.

Ahhoz, hogy a pártrendszerhez és a nyugathoz fűződő viszony megváltozzon, több tényező is szükséges. Elkerülhetetlennek látszik – a már előző bekezdésben is szorgalmazott – valamely szintű megbékélés a nyugati mintával. Az országnak az az érdeke, hogy jól tudjon együttműködni szövetségeseivel és az integráció adta lehetőségeket a lehető leginkább ki tudja használni. Árral szemben ez lehetetlen. De a nyugati minták követése nem jelentheti a sajátos magyar érdekeknek

(pl. a határon túli magyarság támogatásának) a háttérbe szorulását. Éppen ezért a „nyugatos” és a „nemzeti” oldal érdekszövetségére van szükség.

A politikai eliteknek tudatosan kezet kell nyújtaniuk egymásnak. Ezután a lakosság attitűdjeinek a változtatására egy tudatos programot kell megalkotni, melynek a sarkköve az [állampolgári nevelés](#) kell, hogy legyen. Erre jó példával szolgálhat a második világháborút követő németországi állampolgári nevelés, amely megszilárdította a demokratikus többpártrendszert az országban. Ehhez természetesen jelentős amerikai segítségre volt szükség. Mindenekelőtt az intézményrendszerek kiépítésében, illetve a német „gazdasági csoda” megindításához. A nyugati segítség előfeltétele a nyugat felé való nyitás. Éppen ezért ennek kell a nemzeti minimumnak lennie nemcsak a pártok, de a társadalom számára is. Nyúljunk tehát vissza egy, a domináns pártrendszernél is régebbi történeti örökséghez, és induljunk el Szent István útján.